

ЗА СИБІРОМ СОНЦЕ СХОДИТЬЬ

«ДИВЕРСАНТКА» ІЗ МАНТИНА

Цьогоріч 21 жовтня на життєвий поріг млинівчанки Лариси Федотівни Мазуркевич завітає ювілей із присмаком гіркого і терпкого полину: рівно шість десятиків літ тому Федота і Євфросинію Бойків із Мантина, їх сімнадцятирічну доньку Ларису та тринадцятирічного сина Ігоря енкаведисти вивезли із рідного села на поселення в Оренбурзьку область. Старша дочка Фіонія уникла цієї принизливої і печальної процедури, бо якраз тоді перебувала під арештом. Хоча згодом і вона пройде пекельними колами сталінських таборів. За що начебто гуманна радянська влада покарала дружню сім'ю хліборобів з діда-прадіда?

Лариса Бойко
на засланні.

ПЕТЛЮРІВСЬКИЙ СЛІД У РОДИНІ БОЙКІВ

Федота Бойка вважали націоналістом, бо у громадянську війну перебував у війську Симона Петлюри, особисто знався із головнокомандувачем. Бувало, Федот Степанович розповідав дітям, як Глава Директорії УНР запровадив в армії вивчення української мови для тих, хто нею не володів. Мав мантинівець і нагороди від Петлюри, однак, як це часто бувало у селянських сім'ях, діти гралися ними і забували.

Звісно, із приходом у наші краї «перших совєтів», Федот Степанович не поширювався про петлюрівщину, хоча від пильного ока нової влади утаємничити той факт не вдалося. Бойків уже й занесли у списки на вислання, але тоді все обійшлося. Газда господарив на п'яти гектарах землі, а ще мав золоті руки до будівельної справи, тож без його участі чи поради не обходилися сільські забудовники.

А вечорами у Бойків збиралася молодь. На привітні вогники оселі шанованих людей хлопці і дівчата завертали залюбки, тут співали народні пісні. Молодша донька Лариса мала чудовий голос, виконувала сольні номери, додавала музичної довершеності у дуетах, тріо, квартетах. Кобзарі, які часто зупинялися у Федота Бойка, звернули увагу на вокальні здібності його дочки і пообіцяли влаштувати її у столиці України. Втім, та обіцянка залишилася нездійсненою, бо у рідній стороні завертілася зловісна круговерть, у якій уже було не до співу.

Батьки Лариси - Федот і Євфросинія Бойки.

ПЕРШИЙ АРЕШТ, ПЕРШІ СТРАЖДАННЯ

У роки фашистської окупації, та й після визволення ріднокраю Федот Бойко мав зв'язки з націоналістичним підпіллям. Щоправда, у схроні не сидів і в повстанських акціях участі не брав. Мабуть для ватажків підпілля важливіше було, аби гострий розум і багатий досвід Федота Степановича підживлював енергетику борців за волю України, так би мовити, без відриву від рідної оселі. Він часто і дого спілкувався з шанованими і мудрими педагогами із Малих Дорогостаїв Митрофаном Кудаким, Зінаїдою Чучмаї. Ці люди мали авторитет у громаді і до їх думки у ці смутні часи дослухалися. До речі, Зінаїда Никифорівна – улюблена вчителька Лариси Федотівни. І досі вона із захопленням розповідає, як на санчатах взимку добиралася від однієї хати до іншої, у яких були розташовані шкільні приміщення, щоб якнайшвидше потрапити на її урок.

На перший день Трійці 1947 року енкаведисти арештували Фіонію Бойко, а причиною стало те, що вона читала і переповідала книги, які батько брав в Ужинці у вчителя Косідла. У нього була велика бібліотека і він щедро ділився книгами з тими, хто прагнув долучитися до скарбів літератури. Брав книги і Федот Бойко, які читали і дочки. Звісно, червонозоряним наглядцям за ідеологією такі уподобання дівчат викликали підозру, тож вони не забарилися вледити у тому політичну крамолу.

Згодом арештували і сімнадцятирічну Ларису. І досі не може без душевного хвилювання згадувати, як її мордували вгодовані і нахабні енкаведисти. Особливо жорстокістю відзначалися Ковтун, Янков та інші. Прізвища декотрих катів пані Лариса не хоче називати, аби не завдати моральних страждань їхнім нащадкам, котрі живуть у наших краях. Тоді вона і гадки не мала, що мине небагато часу і їй доведеться пізнати значно витонченіші і підступніші методи роботи енкаведистів, котрі не спричиняли фізичного болю, а, як кажуть, діставали душу.

НА ЗБОРИ – 15 ХВИЛИН!

20 жовтня 1947 року Лариса зайшла до однокласника Сергія Нікитюка «взяти уроки», бо була у родичів у М'ятині. Хлопець став жартувати, але у його, як би сказали сьгодні, «приколах» не було і крихти гумору. Якись внутрішні гальма стримували юнака.

- Ти щось хочеш сказати? – допитувалася дівчина.

- Нічого! – простою і короткою була відповідь.

- Не муч дівчини! – не витримав батько однокласника. – Вашу сім'ю завтра будуть вивозити! – приголомшила Ларису звістка.

Федот Бойко спокійно зустрів цю звістку.

- Може, кабана заколемо, а то поїдемо голодні, - чи то запитав, чи просто вголос подумав глава сім'ї.

Але заспокоївся. Мовляв, уже не раз ходили чутки, що мають вивозити, але ніхто їх не чіпав. Лариса ввечері вчила уроки, так і заснула за столом...

О четвертій годині ранку у двері постукали. Тоді Бойки ще не знали, що «операція» одночасно проводилася у багатьох населених пунктах нашої області і за її межами. Візитери поставили хатні до стіни, провели обшук і наказали за 15 хвилин зібратися у дорогу далеко.

Завантажили речі на віз. Заможний односельчанин Никанор Соколюк, котрого теж чекала подорож у невідомість, біля хати котрого зупинилися, сказав:

- Федот! Бери, що бачиш!

До речі, якраз його хазяйська передбачливість багатьом допомогла у дорозі. Везли виселенців товарняком. Літні, малі, хворі – усі в одному вагоні. Чи то від бруду, чи від дум тяжких, але на людей «напали» воші. Знесилених і згорьованих їх привезли на фірму №1 у Некрасовський радгосп Нижньоомського району Омської області.

ПРОДОВЖЕННЯ НА 6 СТОРІНЦІ.

ЗА ЯНГОЛЯТКО – ДЕСЯТЬ ЛІТ!

Дивитися на вигнанців збігся увесь люд. Українці хотіли пригостити місцевих яблуками, але ніхто не взяв жодного – відмахувалися, як від прокажених, а дівчора із криками «Бандєры!» кидала камінці.

Втім, минуло небагато часу і стосунки між місцевими і переселенцями налагодилися. Можливо, прискорив порозуміння той факт, що тутешній люд сюди теж був переселений за часів Катерини II, тож у генах їх нащадків вистачило мудрості і людяності, аби оцінити стан невільників ХХ століття. Згодом на фірму привезли естонців, фінів, латишів, тож із братами по нещастю українці відразу здружилися.

Два роки над вигнанцями висів тягар приреченості, а потім трішки віддало. Гнат Романюк із Пугачівки розумівся на городництві, тож посадив огірки, які рясно вродили. Місцеве населення дивувалося, що такі розумні і працездатні люди змушені мучитися далеко від рідних домівок.

Федот Бойко працював на будівництві. Якось його перевели бригадиром у Калачинськ. Минули зима, весна, літо, а від нього жодної звістки. Але якось до Бойків завітав дядько із Пугачівки, котрий зустрівся із Федотом. Пугачівець приніс неприємну звістку, яку повторив словами батька:

- Передай сім'ї, що я арештований. Десяток літ буду мати!

Згодом з'ясувалася причина арешту. На Новий рік у хаті Бойків, де часто юрмилася молодь, Лариса із подружкою прикрасили ялинку янголятками, які самі і намалювали. Місцеві діти зацікавлено розпитували:

- А что это? А зачем?

Дівчатка пояснювали їм, хто такі янголи, а діти вдома відповідно розповідали про побачене у Бойків своїм батькам. Відтак Федота Бойка звинуватили у тому, що духовно калічив молодь. Ялинка і янголятка коштували йому десяти літ позбавлення волі.

Лариса Бойко
з подружками у таборі...

ПРОДОВЖЕННЯ. ПОЧАТОК НА 5 СТОРІНЦІ.

ЗА СИБІРОМ СОНЦЕ СХОДИТЬ

«БУДЕ ВАЖКО, АЛЕ РУК НА СЕБЕ НЕ НАКЛАДАЙ»

Гнат Романюк організував хор, де співали народні пісні. А ще переселенці організували драматичний гурток, ставили п'єси «Наталка Полтавка», «Назар Стодоля», «Москаль-чарівник» та інші. Зі своїм репертуаром українці виступали у різних куточках Омщини.

Місцевим людям культурне життя переселенців прийшлося до душі, бо серед них було чимало п'яниць, котрі за горілкою світу Божого не бачили, отруювали життя своїх родин. Щоправда, така духовна піднесеність турбувала стражів ідеологічної цноти і вони постійно шпигували за громадою українців.

Якось енкаведисти затримали вісім дівчат і хлопців, а що стало причиною арешту – ніхто із поселенців не знав. А Ларису Бойко та Галину Пасичник із села Куца не зачіпали. Через кілька тижнів усі затримані повернулися до місця проживання, але ніхто і словом не обмовився про причину арешту.

А незабаром їй під великим секретом знайома повідомила:

- Якщо тебе не арештують, то буде велике диво!

Тоді Лариса дізналася, що отих вісім земляків мучили заради того, аби «вибили» якийсь компромат на Ларису Бойко.

Арештували її у конторі фірми, де працювала дояркою. Дівчина не припустила, що її можуть засудити, бо ніяких гріхів за собою не відчувала. Перед арештом Віра Вишневецька з Пугачівки її присила:

- Леся! Як тобі важко не буде, але рук на себе не накладай!

Пугачівчанка пройшла крізь терени таких випробувань, що й ворогу не побажаєш, тож мала право на таку пораду.

ЦІНА ЗРАДИ – ОДІЯЛО

По дорозі у слідчий ізолятор «чорний ворон» із арештованими сповз у річку Омку – притоку Іртиша. Ледве врятувалися. Щоправда, ще більш як двісті кілометрів у мокрій одежі у лютий мороз їх везли до місця признання.

Почалося слідство. Тут не били, а випробовували на духовну і фізичну міцність іншими методами. Допитували тільки вночі, якраз тоді, коли морить перший сон. Примушували годинами сидіти в одній позі. Залякували. Однак Лариса Бойко вимагала очної ставки з тими, хто на неї наговорив, бо ж вини не визнавала. А звинувачували її в антирадянській агітації, у підготовці диверсії на залізницю та ще в тому, що чекала висадки американських військ. І що слідчому було до того, що українка навіть не знала, де та Америка знаходиться?

А коли відбулася очна ставка, то Лариса... знепритомніла. З'ясувалося, що обмовили її люди, із котрими ділила останню скоринку хліба і вважала їх за найкращих друзів. Та навіть у тому прикрому і болючому становищі «опер» радив їй знайти вихід. Мовляв, «молодежжя тянется к вам, вы пользуетесь авторитетом и если будете работать на нас – все изменится».

Але людські перспективи українку із Мантина не влаштували і вона до кінця несла свій хрест. Вирок суду – вища міра покарання. Можна лише уявити душевний стан дівчини, котра так і не зрозуміла, чому влада так її зненавиділа, а швидкі на розправу сталінські опричники готові були відправити будь-кого на небеса. І не важливо, винний ти чи ні.

Щоправда, недовзі смертну кару Лариси Бойко замінили на 25 років

Лариса Федотівна із донькою Галиною та внучкою Христинкою.

позбавлення волі і 5 літ «пораження в правах». Отой присуд затьмарив усі життєві перспективи, бо надії повернутися із таборів не було...

Мине час і цей строк скоротять, але на волю мужня жінка вийде лише після смерті вусатого «батька всіх народів» - Сталіна.

На Україну шлях Лариси Мазуркевич проляже через Караганду, куди поїхала до сестри і де комфортно почувалася. А в 1964 році приїхала у Млинів і жила разом із батьками, котрих лихі вітри сталінщини теж носили просторами «необъятной Родины», як і сотні тисяч українців, прибалтів.

До речі, у Млинові відбулися зустрічі Лариси Федотівни із лжесвідками. Чоловік, котрий на суді обмовив землячку, просив прощення і дивувався:

- Дитино, як я міг таке казати?

З іншою землячкою розмови не вийшло, хоча та призналася, що вдалася до лжесвідчень за... одялом, яким її преміювали енкаведисти. Млинівчанка простила їх і молитись Богу, щоб їх простив.

- Я віруюча людина, - каже Лариса Федотівна. - Вони не з добра обмовили мене. І не їх вина, що виявилися слабшими, а я – сильною.

НЕЗАЛЕЖНІСТЬ – НАЙБІЛЬША РАДІСТЬ У ЖИТТІ!

У молодості Лариса захоплювалася поезією, писала вірші. Переважали у них інтимні мотиви. А ще занотовувала цитати із творів Тараса Шевченка. Під час арешту червонопогонники той зошит вилучили. Хто зна: може, нині якийсь дослідник листає сторінки цієї уже історичної реліквії і не здогадується, що власниця цього духовного скарбу мешкає у Млинові.

А ще мені закарбувалися у пам'яті слова цієї мужньої жінки про серпневі події 1991 року.

- Я з таким піднесенням зустріла проголошення Незалежності, що більшої радості у житті не було. Нині з образою сприймаю той факт, що тисячі українців, котрі наближали Незалежність, не визнані державою борцями за волю України. Хай би допомогли дозріти нашій державній еліті тисячі могил і могилок українців у безкраїх сибірських просторах...

Тут, як кажуть, додати нічого. Єдине побажання: аби до слів мужньої і мудрої млинівчанки державні мужі все-таки дослухалися серцем...

Bimaliū ТРАСЮК.